

RAQAMLI INFRATUZILMA LOYIHALARINING IJTIMOY-IQTISODIY TAHLIL ETISHDAGI MUAMMOLARI

Hamidov Akmaljon Akramjon o'g'li

Osiyo xalqaro universiteti magistranti.

A.Xamidov@ipakyulibank.uz

tel.: +998975890706.

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 17.01.2026

Revised: 18.01.2026

Accepted: 19.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

*raqamli infratuzilma,
ijtimoiy-iqtisodiy tahlil,
samaradorlik,
investitsiya loyiholari,
raqamli iqtisodiyot.*

Ushbu maqolada raqamli infratuzilma loyihalarining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini baholash jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolar tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalarning tez rivojlanishi sharoitida infratuzilma loyihalarini an'anaviy iqtisodiy tahlil usullari orqali baholash qator cheklovlarga ega. Maqolada ushbu cheklovlar, ma'lumotlar yetishmovchiligi, nomoddiy foydalarni o'lchashdagi qiyinchiliklar hamda institutsional omillarning ta'siri yoritilgan. Shuningdek, muammolarni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

So'nggi yillarda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi davlat va xususiy sektor tomonidan raqamli infratuzilma loyihalariga bo'lgan e'tiborni keskin oshirdi. Telekommunikatsiya tarmoqlari, ma'lumotlar markazlari, elektron hukumat platformalari, raqamli xizmatlar infratuzilmasi iqtisodiy o'sishning muhim omiliga aylanmoqda. Biroq, bunday loyihalarining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini tahlil qilish an'anaviy infratuzilma loyihalariga nisbatan murakkabroq hisoblanadi. Shu sababli, raqamli infratuzilma loyihalarini baholashda yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va ularni hal etish dolzarb masalalardan biridir.

Hozirgi davrda raqamli infratuzilma loyihalar iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmog'da. Ushbu loyihalar an'anaviy infratuzilma tashabbuslaridan bir qator o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi. Avvalo, raqamli infratuzilmani yaratish yuqori miqdordagi investitsiyalarni talab qiladi va qo'llanilayotgan texnologiyalarning tez eskirishi loyiha samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, bunday loyihalar qisqa muddatda emas, balki uzoq istiqbolda o'z samarasini beradi hamda ularning ijtimoiy ta'siri ko'pincha bilvosita shaklda namoyon bo'ladi. Raqamli infratuzilmada nomoddiy aktivlar, xususan, ma'lumotlar, dasturiy ta'minot va intellektual resurslar muhim o'rin egallaydi. Shuningdek, tarmoq effekti kuchli bo'lib, foydalanuvchilar sonining oshishi bilan loyiha qiymati ham ortib boradi. Mazkur jihatlar raqamli infratuzilma loyihalarining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini aniq baholashni murakkablashtiradi.

Raqamli infratuzilma loyihalarini ijtimoiy-iqtisodiy tahlil qilishdagi muammolar

Nomoddiy ijtimoiy foydalarni aniqlashdagi qiyinchiliklar

Raqamli infratuzilma loyihalar ko'pincha bevosita moliyaviy daromad keltirishdan ko'ra, jamiyat uchun keng ko'lamli ijtimoiy manfaatlar yaratadi. Masalan, davlat xizmatlarining elektron shaklga o'tkazilishi aholining vaqt sarfini kamaytiradi, byurokratik to'siqlarni qisqartiradi va boshqaruv jarayonlarining shaffofligini oshiradi. Biroq bunday natijalarni pul ko'rinishida baholash murakkab bo'lib, an'anaviy iqtisodiy hisob-kitoblar doirasida to'liq aks ettirib bo'lmaydi.

Statistik axborotlarning yetarli emasligi

Ko'plab rivojlanayotgan davlatlarda raqamli iqtisodiyot va infratuzilmaga oid statistik ko'rsatkichlar yetarli darajada shakllanmagan. Natijada, loyihalarni rejalashtirish bosqichida ham, ularning amalga oshirilishi jarayonida ham samaradorlikni aniqlash imkoniyatlari cheklanadi.

An'anaviy baholash usullarining mos kelmasligi

Investitsiya loyihalarini baholashda keng qo'llaniladigan NPV, IRR va xarajat-foyda tahlili kabi usullar raqamli infratuzilma loyihalarining murakkab va ko'p qirrali ta'sirini to'liq qamrab olmaydi. Ushbu metodlar asosan moddiy va qisqa muddatli natijalarga asoslangan bo'lib, uzoq muddatli ijtimoiy va institutsional samaraning baholanishida yetarli emas.

Texnologik xavflarning yuqori darajasi

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida bugun joriy etilgan texnik yechimlar qisqa vaqt ichida eskirishi mumkin. Bu holat loyiha samaradorligini pasaytiruvchi muhim omil bo'lib, uni ijtimoiy-iqtisodiy tahlil jarayonida aniq hisobga olish qiyin.

Institutsional muhitning ta'siri

Huquqiy-me'yoriy baza, boshqaruv mexanizmlari va malakali kadrlar yetishmovchiligi raqamli infratuzilma loyihalarining kutilgan natijalarga erishmasligiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois institutsional omillarni e'tibordan chetda qoldirish loyihani baholashda xatolarga olib keladi.

Muammolarni bartaraf etish yo'nalishlari

Raqamli infratuzilma loyihalarini ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan samarali baholash uchun bir qator takomillashtiruvchi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Jumladan, nomoddiy va bilvosita ijtimoiy foydalarni aniqlash imkonini beruvchi ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotga oid statistik axborotlar bazasini rivojlantirish va yangilab borish lozim.

Umuman olganda, raqamli infratuzilma loyihalarining ijtimoiy-iqtisodiy tahlili murakkab va ko'p omilli jarayon hisoblanadi. Ushbu sohadagi mavjud muammolarni hisobga olgan holda, baholash mexanizmlarini takomillashtirish va kompleks yondashuvni qo'llash raqamli infratuzilma loyihalarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining raqamli transformatsiyasini jadallashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Bank. Digital Dividends: World Development Report 2016. — Washington, DC: World Bank, 2016.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi. — Toshkent, 2020.
3. Qodirov A.A. Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2022.
4. Rahimov B.X. Raqamli infratuzilmani rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari. — Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti, 2021.

=====

5. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Raqamli iqtisodiyot bo‘yicha tahliliy hisobot. — Toshkent, 2022.

6. Saidov M.M., Karimov A.R. Investitsiya loyihalarini ijtimoiy-iqtisodiy baholash asoslari. — Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2019.

